

БЪЛГАРИТЕ В СЕВЕРНОТО ПРИЧЕРНОМОРИЕ

ИЗСЛЕДВАНИЯ И МАТЕРИАЛИ

ТОМ XIII

АВТЕНТИЧНИЯТ ТЕКСТ В ПРЕПОДАВАНЕТО НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК КАТО ЧУЖД

Мария Костова

Темата за автентичността винаги е имала ключово място в езиковото обучение. Дълго време модел за чуждоезиково обучение е бил установеният метод за преподаване на антични езици – разбиране и превод на оригиналните текстове на Аристотел, Омир, Цезар, Цицерон и други древни автори [Стефанова 2010:1]. С навлизането на комуникативния метод в периода след 60-те години на миналия век актуална става автентичната реч, като граматичната прецизност отпада като приоритет пред информативната адекватност в устна комуникация. По-късно в стремежа за търсене на златната среда в езиковото обучение писменият текст отново възвръща своите позиции, но вече с други методически цели и дискусиата «за или против автентичния текст и ако да – до колко» се превръща в една от основните за методици и преподаватели.

През последните години можем да говорим «експлозия» на автентичността – според определението на Ф. Мишан, която в книгата си «Организиране на автентичността в езикови учебни материали» я определя като резултат от «симбиоза на две движения – едно социологическо и едно педагогическо». [Mishan 2005: x] Първото е ... революцията в информационните и комуникационните технологии (ИКТ), открила достъп до автентични текстове от всякакъв вид, а второто е характерно за по-късния етап в приложението на комуникативния метод: преминаването към самостоятелност в ученето, «прехвърлянето на отговорността за учене, както и пътищата до информация и знания от учителя към обучаемия». [Mishan 2005: xi] Връзката между ИКТ и автентичното езиково обучение подчертава и българската изследователка Т. Ангелова. Тя отбелязва специално ролята на езиковите корпуси «за продуктивно решаване на проблема

за автентично езиково обучение» и описва последното като «максимално приближаващо се до естествената комуникация», притежаващо «подчертано интерактивен характер», стимулиращо вътрешната мотивация на обучаемия «за речево и интелектуално развитие, а не единствено външната мотивация, продукт от влиянието на средата в класната стая» [Ангелова 2011:12].

Автентичният текст е една от проявите на автентичността и най-общо той се дефинира като текст, създаден от носител на езика и насочен към други носители на този език с цел предаване на определено съобщение.

Като елемент в обучението по език автентичният текст може да се разглежда в четири аспекта: 1) автентичен текст от външна среда, който се внася в методическото съдържание без промяна; 2) автентичен текст от външна среда, който се адаптира към целите на обучението; 3) учебен текст, създаден върху принципите на автентичността с оглед на методическите цели; 4) текст, създаден на изучавания език от самите обучаеми с цел предаване на определено ново съобщение, т.е. с реална комуникативна цел.

Първите три вида автентичен текст в учебния процес изцяло зависят от преподавателя, а четвъртият вид е резултат от неговата работа и е продуктивна дейност изцяло от страна на обучаемите.

Когато говорим за приложение на автентичния текст в преподаването на език, включително на български език като чужд, се интересуваме от първите три аспекта на проява на автентичния текст. Тяхното използване зависи от различни фактори: 1) нивото на изучаване на езика; 2) вида на обучението – общоезиково или специализирано; 3) от езиковата среда, в която се провежда обучението – в същата езикова среда или в среда, различна от изучавания език; 4) продължителността и интензивността на обучението; 5) целите на обучението; 6) националността, възрастта, професията на обучаемите. Всички тези фактори са важни, но основополагащи са първите два – нивото на изучаване на езика и вида на обучението. В българската система на обучение първите две до четири нива – А1, А2, В1, В2, като правило са общоезикови, а профилираното по специалности езиково обучение е следващо ниво, като В1-В2 могат да са подготвителни. В руската система за подготовка на чуждестранни студенти, например, специализираното обучение за изучаващите руски език като чужд започва още на ниво А1. Когато говорим за автентичен текст в езиковото обучение основната разлика между общоезиковото и специализираното обучение е, че в специализираното обучение първите три вида автентичен

текст могат да се прилагат широко и свободно – разбира се, с оглед на нивото на обучаемите и други фактори. Но спецификата на научния текст позволява лесно унифициране – текстове от оригинални източници, адаптирани текстове и създадени от преподавателя за целите на обучението могат да бъдат лесно изравнени като информативна стойност и езикова и стилова адекватност.

Главната трудност за преподавателя е текстът в общоезиковото обучение. Целта на обучението е свободната комуникация, а в нея динамичното единство на лексика и граматика трудно може да бъде подчинено на методическа рамка.

Ако разгледаме учебниците по български език като чужд като цяло (като правило стартиращи с ниво начинаещи) – в тях преобладават учебните текстове, създадени от авторите на учебниците, с оглед на конкретни методически цели. Автентични ли са обаче такива текстове? Бихме казали, че не, тъй като, съгласно посочената дефиниция, автентичният текст има три съставящи – не е достатъчно само да бъде създаден от носител на езика (каквато е преподавателят), но също така той е насочен към носители на езика и има за цел предаване на конкретна информация, на съобщение. В учебното занятие, в който се изучава езикът на текста, няма как той да бъде насочен към носители на езика. Следователно, това което определя автентичността на създадения учебен текст, е третата съставяща, а именно – предаването на конкретно съобщение чрез него. Често авторите на учебни текстове уеднаквяват тази съставяща със собствената си методическа задача. Така предаването на комуникативно съобщение се заменя с предаване на лингвистично съобщение – касаещо граматични структури, нова лексика и пр. Така се създават текстове, които Дж. Лийч и Я. Свартвик, автори на «Комуникативна граматика на английския език», наричат «дървени» [Leech, Svartvik 2002: 6]. Текстове, които не са автентични, са «дървени». Но те не са ли полезни, не изпълняват ли своето предназначение – да преподават изучавания език? Да – те снабдяват обучаемите с лингвистична информация. Но те не хвърлят мост между реалната комуникация и учебната среда – остават си лабораторни текстове. Те влизат в учебниците и в учебните занятия поради няколко причини: 1) изкушението на преподавателя-филолог да предаде лингвистичния аспект на езика е твърде голямо и често той се счита първостепенен; 2) автентични текстове от оригинални източници, особено за начинаещи обучаеми, е много трудно да се намерят, както и да се адаптират; 3) технологията за създаване на текстове с характеристиките на автентичен текст не е позната.

Особен интерес представлява технологията за създаване на текстове. Можем да посочим две важни страни на тази технология. На първо място, това е необходимостта от съответствие между дискурс, поле и контекст. Пример за текст с такова съответствие (ниво А1): 1) разговорен дискурс; 2) граматично поле – показателни местоимения за близки обекти; поле на речевите актове – предлагане, приемане, избор; 3) контекст А– предлагане-приемане на нещо за пиене между приятели, контекст Б – предлагане-приемане на нещо за ядене в официална обстановка (например закувалня).

А.

- Кой айран предпочиташ – **този** със сол или този – без?
- Предпочитам **този** айран – със сол. С малко сол, нали?

Б.

- Коя пица искате – **тази** с кашкавал или тази, без?
- Искам **тази**, с кашкавал.

Този текст може да се използва като илюстрация на показателните местоимения от мъжки/женски род за близки обекти, за упражнение – за попълване на тези местоимения и др.

За подчертаване на автентичността и двата примера могат да бъдат илюстрирани с картинка – чаша айран, парче (-та) пица.

Чрез тези два микротекста се постигат няколко методически цели: 1) обучаемите се запознават с формата на показателните местоимения за мъжки / женски род; 2) запознават се със специфична особеност на българската разговорна реч – употреба на тези местоимения (както в други случаи на прилагателни и пр.) без денотат, което е различно от английския език, например – най-честия език-посредник (I want this **one**); 3) демонстрира се употребата на дълъг и кратък предлог «с» /«със»; 4) демонстрира се разликата между неформална и формална реч – чрез глагола; 5) демонстрира се употребата на съюза «или» в речевия акт «избор». По този начин текстът се трансформира във формула, приложима в най-различни реални ситуации. Така тези два учебни текста, създадени от преподавателя, са в потока на автентичността и могат да бъдат наречени автентични, защото: 1) са създадени от носител на езика; 2) имат за цел предаване на реално съобщение; 3) са аналогични на автентични текстове със същата цел, насочени към носители на езика.

Пример за създаден учебен текст без съответствие между дискурс, поле, контекст (ниво В1): 1) идеята е дискурсът да бъде

разговорен; 2) поле – предаване на съобщения, твърдения и мнения; 3) контекст – трима младежи в неформален разговор за технологиите.

РИСКОВЕТЕ НА НОВИТЕ ТЕХНОЛОГИИ

Първи младеж (студент): – Вчера гледах интересен филм за опасностите в интернет и се оказва, че виртуалният свят всъщност е отражение на реалния и крие същите рискове и опасности.

Втори младеж (студент): – Не съм мислил много в този аспект. Използвам възможностите и предимствата на интернет. Търся информация, която ме интересува, гледам и следя концерти на звезди, свързвам се навсякъде и по всяко време с моите родители и приятели. Работя и в академичната платформа Блякборд в нашия университет.

Девойка (студентка): – А аз не мога да си представя и ден без моя смартфон. Наистина, чувствам се зле само при мисълта, че мога да го забравя или изгубя, или ако остана без обхват или без батерия...

Първи младеж (студент): – И аз се чувствам по същия начин, но след филма се замислих, че технологиите имат и своя негативна страна. С развитието им става възможно следенето в мрежата и злоупотребата с лични данни. Чрез специален софтуер нашите мобилни телефони могат да бъдат следени, без дори да знаем.

Втори младеж (студент): – Четох, че вече има специални приложения за следене. Това наистина е опасно. Мисля, че ако хората са достатъчно информирани за всичко това рискът ще бъде по-малък.

Девойка (студентка): – Така е. Но не можем да се откажем от новите технологии. Добри ли са или са лоши – всичко зависи от това за какво и как се използват. Все пак трябва да сме наясно както с възможностите им, така и с опасностите.

Идеята, че дискурсът е разговорен е теоретична. Практически обаче дискурсът не е разговорен, а още по-малко е младежки разговорен – тъй като разговарящите са много млади хора. Стилът е официален и е очевидно писмен текст, който е пълнат в устата на младежи, които явно е, че никога не биха разговаряли помежду си по този начин в реална среда. Целта на текста е да се даде информация на читателите или обучаемите, за които е предназначен, с дидактичен, дори назидателен тон, а методическата цел е да се научат някои нови думи и изрази по темата, като «обхват», да остана без батерия» и др. Граматичната цел е много трудно откриваема и дори да я има, тя се губи сред потока от безполезни думи. Може ли да се каже, че този текст е автентичен? Очевидно, не.

Ето друг текст по същата тема, със същите разговарящи, но при съответстващи дискурс, поле и контекст.

РИСКОВЕТЕ НА НОВИТЕ ТЕХНОЛОГИИ

Първи младеж (студент): – Вчера, докато се ровичках в интернет, попаднах на едно филмче – колко бил страшен интернет, и колко били опасни за здравето мобилните телефони

Втори младеж (студент): – Ха, имаше ли нещо, което да не знаеш? И аз четох едно съобщение за някакъв китаец, който 72 часа висял в интернет и накрая умрял.

Девойка (студентка): – По телевизията имаше интервю с един лекар – мобилните телефони променят вълните на мозъка и намаляват имунитета, променят кръвта, влияят на сърцето. Телефонът ти не трябва да е на масата, когато се храниш, или в спалнята, където спиш. Не трябва да го използваш като часовник, да те събужда.

Първи младеж (студент): – Филмчето беше стряскащо – ако ползваш 10 години интензивно мобилен телефон, рискът да получиш тумор на мозъка е почти 100%. Някакъв неврохирург доказал това. Телефонът не трябва да се носи близо до сърцето, до таза, не трябва да се говори в кола – от метала вълните се усилват. Аз го нося винаги в ръка. Сигурно и това не е правилно, но ...

Втори младеж (студент): – И аз го нося в ръка. Как без интернет на всяка крачка? Я вижте тука – «Защитен чип за мобилни телефони». «Торшън – чип за защита срещу радиационни вълни от мобилни телефони, компютри, телевизори, печки. Елиминира до 90% от опасната радиация». Спокойно, ще живеете.

Девойка (студентка): – Торшън? Къде е това? В България продава ли се?

Втори младеж (студент): – Е-МАГ го продават за 46 лева. Ще оцелеем, ще оцелеем, няма страшно.

Първи младеж (студент): – Кой го произвежда? Торшън ТМ? Дай да видим страницата на компанията.

Това е един от възможните варианти на текст по дадената тема. Тук в много по-голяма степен има съответствие между дискурс, поле, контекст; далеч по-висока степен на информативност; ясно очертани характери и позиции на говорещите, което е свързано със спецификата на индивидуалната реч; разнообразие на честотна разговорна лексика; граматични структури и форми като методическа цел; възможност за дискусия по темата с използване на тези изрази и

форми като комуникативна цел – т.е. от учебния текст се преминава свободно към автентична реч от страна на обучаемите в учебното занятие, а след това наученото лесно би се приложило в реални ситуации, в реална реч.

Освен съответствие на дискурс, поле и контекст, при създаването на учебни автентични текстове са важни и други критерии. Тук могат да се имат предвид особеностите на устната и писмена реч, както изтъкват Дж. Лийч и Я.Свартвик [Leech, Svartvik 2002: 10-12] и посочваните от Е. Носонович и Р. Милруд параметри на учебния автентичен текст (освен автентичен дискурс, също и т. нар. структурна автентичност, лексико-фразеологична автентичност, граматична автентичност, функционална автентичност, стилистична автентичност) [Носонович, Милруд 1999: 6-9]. Те са валидни за всички видове текстове, които могат да се адаптират или създават с учебна цел (общоезикови, научно-популярни, специализирани с различен профил).

Технологията на създаване на автентични учебни текстове е слабо дискутирана в българската методическа литература от теоретична гледна точка и в частност, по отношение на българския език като чужд и това има отражение върху практическите резултати. По-добри или по-лоши, те са само резултат от личното отношение и интереси на авторите. Без съмнение, създаването на качествени учебни автентични текстове е доказателство за високо преподавателско майсторство и е необходимо то да бъде поставено на добра теоретична основа.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ангелова 2011: Ангелова Т. Показатели за интегриране на информационните и комуникационни те технологии в обучението.// Български език. Списание на Софийския Университет за електронно обучение. 2011, бр. 2.
2. Носонович, Милруд 1999: Носонович Е.В., Милруд Г.П. Параметры аутентичного учебного текста // Москва, ИЯШ. 1999, № 1.
3. Стефанова 2010: Стефанова П. Езикоусвояване и контекст на учене на чужд език// Научен електронен архив на НБУ. 2010. <http://eprints.nbu.bg/384/>
4. Leech, Svartvik 2002: G. Leech, J. Svartvik. A communicative grammar of English. Harlow, 2002.
5. Mishan 2005: Designing Authenticity into Language Learning Materials. Bristol UK , 2005.